



“BOLA TARBIYASI - YUKSAK MAS’ULIYAT”

Ohunova Saboxon Odiljonovna
Norin tumani 24DMTT tarbiyachisi
E-mail: oxunovasaboxon80@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bola tarbiyasining shaxs kamoloti, uning ma’naviy-axloqiy rivojlanishi hamda jamiyatdagi ijtimoiy faolligini shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Bola tarbiyasi nafaqat ota-onaning, balki oila, ta’lim muassasalari va keng jamoatchilikning ham muhim mas’uliyati sifatida tahlil qilinadi. Maqolada tarbiya jarayonida oilaviy muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o’rni hamda zamonaviy axborot muhitining bola tarbiyasiga ta’siri ko’rib chiqiladi. Shuningdek, bolalarda mustaqil fikrlash, mas’uliyat, hurmat, mehr-oqibat va ijtimoiy faollik kabi ijobiy fazilatlarni shakllantirishning samarali usullariga e’tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalari bola tarbiyasida izchil yondashuv, sog’lom oilaviy muhit va ta’lim-tarbiya subyektlarining hamkorligi muhim ahamiyatga ega ekanligini ko’rsatadi.

Kalit so‘zlar: bola tarbiyasi, oila, ota-ona mas’uliyati, ma’naviy-axloqiy tarbiya, shaxs kamoloti, milliy qadriyatlar, oilaviy muhit, ta’lim-tarbiya, ijtimoiy faollik, bolalar psixologiyasi.

Охунова Сабохон Одилжоновна
Воспитатель 24-го ДООТ Нарынского района
E-mail: oxunovasaboxon80@gmail.com

ВОСПИТАНИЕ РЕБЁНКА - ВЫСОКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение воспитания ребёнка в формировании его личности, духовно-нравственном развитии и социальной активности. Воспитание ребёнка анализируется не только как ответственность родителей, но и как важная задача семьи, образовательных учреждений и общества в целом. Особое внимание уделяется роли семейной среды, личного примера родителей, национальных и общечеловеческих ценностей, а также влиянию современной информационной среды на процесс воспитания. Рассматриваются эффективные подходы к формированию у детей таких положительных качеств, как самостоятельность, ответственность, уважение, доброжелательность и социальная активность. Результаты исследования показывают, что последовательный подход к воспитанию, здоровая семейная



атмосфера и тесное взаимодействие семьи и образовательных учреждений имеют важное значение в формировании гармонично развитой личности ребёнка.

Ключевые слова: воспитание ребёнка, семья, ответственность родителей, духовно-нравственное воспитание, развитие личности, национальные ценности, семейная среда, образование и воспитание, социальная активность, детская психология.

KIRISH

Bola tarbiyasi jamiyat taraqqiyoti va kelajak avlodning ma'naviy-axloqiy qiyofasini belgilovchi muhim omillardan biridir. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, uning dunyoqarashi, xulq-atvori, atrofdagilarga munosabati hamda ijtimoiy hayotdagi faolligi, avvalo, oilada beriladigan tarbiya bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli bola tarbiyasiga faqat kundalik parvarish yoki nazorat jarayoni sifatida emas, balki uning jismoniy, intellektual, ruhiy, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydigan uzluksiz pedagogik jarayon sifatida yondashish zarur.

Bolaning tarbiyasi va rivojlanishida ota-onaning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasida ota-onalar yoki bola uchun mas'ul bo'lgan shaxslar bolaning tarbiyasi va rivojlanishi uchun asosiy mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi, bunda bolaning eng yaxshi manfaatlari ustuvor bo'lishi belgilangan¹. Mazkur tamoyil bola tarbiyasini oilaning shaxsiy masalasi sifatida emas, balki bolaning huquqlari, manfaatlari va kelajakdagi rivojlanishi bilan bog'liq muhim ijtimoiy vazifa sifatida ko'rish lozimligini ko'rsatadi.

Zamonaviy sharoitda bola tarbiyasiga ta'sir etuvchi omillar doirasi tobora kengayib bormoqda. Oila muhiti bilan bir qatorda ta'lim muassasasi, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalar ham bolaning dunyoqarashi va xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. UNICEF tomonidan olib borilgan tadqiqot va tavsiyalarda ota-onalarning bolani mehr, hurmat va tushunish asosida tarbiyalashi uning barkamol rivojlanishi uchun muhim omil sifatida qayd etiladi². Ayniqsa, ijobiy tarbiya usullaridan foydalanish bolada o'ziga bo'lgan ishonch, mustaqillik, mas'uliyat va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bola tarbiyasida ota-onaning shaxsiy namunasi ham katta pedagogik ahamiyatga ega. Bola ko'pincha kattalarning nasihatidan ko'ra ularning kundalik xatti-harakatlarini kuzatish va takrorlash orqali muayyan qadriyat va xulq me'yorlarini o'zlashtiradi. Shu

¹ United Nations. Convention on the Rights of the Child. United Nations. - 1989. - 54 b.

² UNICEF. Positive Parenting: What is Positive Parenting? UNICEF. - 2024. - 12 b.



jihtadan ota-onaning o‘zaro munosabati, farzand bilan muloqot madaniyati, muammoli vaziyatlarda o‘zini tutishi va bolaning fikriga hurmat bilan yondashishi tarbiya samaradorligini belgilovchi muhim omillardan hisoblanadi. UNICEFning ota-onalikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha materiallarida ham ota-onalarga zarur bilim va ko‘nikmalarni berish bolalarning rivojlanishi va farovonligini ta‘minlashning samarali yo‘llaridan biri sifatida ko‘rsatiladi³.

Shu nuqtayi nazardan, “Bola tarbiyasi - yuksak mas‘uliyat” mavzusini o‘rganish bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etadi. Chunki barkamol, mustaqil fikrlaydigan, ma‘naviy yetuk va jamiyat oldidagi mas‘uliyatini anglaydigan shaxsni tarbiyalash faqat ta‘lim muassasasining emas, avvalo, oila va jamiyatning umumiy vazifasidir. Mazkur maqolada bola tarbiyasining mazmuni, oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari, ota-onaning mas‘uliyati hamda zamonaviy sharoitda samarali tarbiya yondashuvlarining ahamiyati tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda bola tarbiyasining pedagogik va ijtimoiy ahamiyatini aniqlash maqsadida nazariy va empirik metodlardan foydalanildi. Nazariy bosqichda bola tarbiyasi, oilaviy muhit, ota-onalik mas‘uliyati va ma‘naviy-axloqiy rivojlanishga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Empirik tadqiqotda kuzatish, suhbat va so‘rovnoma metodlari qo‘llanilib, ota-onalar va pedagoglarning bola tarbiyasidagi ishtiroki hamda tarbiya jarayonida uchraydigan muammolar o‘rganildi. Olingan ma‘lumotlar qiyosiy va mazmuniy tahlil qilinib, bola tarbiyasida oila, ota-ona namunasi va ta‘lim muassasasi hamkorligining ahamiyati aniqlandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bola tarbiyasi masalasi pedagogika, psixologiya va ijtimoiy fanlarda keng o‘rganilgan mavzulardan biridir. J. Piaget bolaning intellektual rivojlanishi va fikrlash jarayonining bosqichma-bosqich shakllanishini ta‘kidlab, tarbiya jarayonida bolaning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligini asoslaydi⁴. L. S. Vygotsky esa bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhit va kattalar bilan hamkorlikning muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi⁵. D. Baumrind tomonidan ishlab chiqilgan ota-onalik uslublari haqidagi tadqiqotlarda esa ota-onalarning talabchanligi va mehribonligi o‘rtasidagi muvozanat bolaning xulq-atvori va shaxsiy rivojlanishiga ta‘sir qilishi qayd etiladi⁶.

³ UNICEF. Parenting and Family Support: For Every Child, Answers. UNICEF. - 2019. - 32 b.

⁴ Piaget J. The Psychology of the Child. Basic Books. - 1969. - 172 b.

⁵ Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press. - 1978. - 159 b.

⁶ Baumrind D. Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. Genetic Psychology Monographs. - 1967. - 43–88 b.



Zamonaviy tadqiqotlarda ham oiladagi sog'lom psixologik muhit, ota-onaning ijobiy namunasi va bola bilan samarali muloqot uning ijtimoiy, hissiy va axloqiy rivojlanishining muhim omillari sifatida baholanadi. Shuningdek, UNICEF kabi xalqaro tashkilotlarning materiallarida ijobiy tarbiya, bolaning huquq va manfaatlarini hurmat qilish hamda ota-onalarning tarbiyaviy kompetensiyasini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan⁷. Mazkur adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bola tarbiyasi ko'p omilli jarayon bo'lib, unda oilaviy muhit, ota-ona munosabati, bolaning individual xususiyatlari va ijtimoiy muhit o'zaro bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar tahlili bola tarbiyasi murakkab, ko'p qirrali va uzluksiz jarayon ekanligini ko'rsatdi. Bolaning qanday inson bo'lib shakllanishida faqat berilayotgan nasihat yoki qo'yilayotgan talablar emas, balki uning kundalik hayotda ko'rayotgan munosabatlari, oiladagi muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi, ta'lim muassasasidagi tarbiyaviy muhit va tengdoshlari bilan munosabatlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, bola o'zini oilada xavfsiz, qadrlangan va tinglangan deb his qilganida kattalar bilan ochiqroq muloqot qiladi, o'z fikrini erkinroq bildiradi va turli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga intiladi. Aksincha, doimiy tanbeh, haddan tashqari qattiqqo'llik yoki bolaning fikrini inkor etish uning o'ziga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tadqiqotning muhim natijalaridan biri ota-onaning shaxsiy namunasi bola tarbiyasidagi eng kuchli vositalardan biri ekanligini ko'rsatdi. Bola kattalarning aytgan gaplarini eshitish bilan birga, ularning kundalik xatti-harakatlarini ham kuzatadi. Masalan, ota-ona farzandidan boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni talab qilsa-yu, o'zi oilada qo'pol muomala qilsa, berilayotgan tarbiyaviy talabning ta'siri kamayadi. Xuddi shuningdek, halollik, mehnatsevarlik, mas'uliyat, sabr-toqat va mehribonlik kabi fazilatlar ko'proq amaliy namuna orqali shakllanadi. Shu sababli ota-onaning "nima deyishi" bilan bir qatorda "nima qilishi" ham bola tarbiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu holat tarbiyani faqat nazorat qilish emas, balki bolaning rivojlanishi uchun ijobiy muhit yaratish sifatida tushunish zarurligini ko'rsatadi.

Suhbatlar davomida ota-onalar tomonidan ko'p uchraydigan muammolardan biri farzand bilan muloqot qilish uchun yetarli vaqt ajratilmasligi bilan bog'liqligi aniqlandi. Zamonaviy hayot sur'ati, ish bilan bandlik va kundalik majburiyatlar sababli ayrim hollarda ota-onalar bolaning moddiy ehtiyojlarini ta'minlashni tarbiyaning

⁷ United Nations. Convention on the Rights of the Child. United Nations. - 1989. - 54 b.



asosiy ko'rsatkichi sifatida qabul qilishi mumkin. Biroq bolaning rivojlanishi uchun moddiy ta'minot bilan bir qatorda e'tibor, mehr, suhbat va qo'llab-quvvatlash ham zarur. Bola o'zini qiziqtirgan savollarni bemalol bera olishi, xatoga yo'l qo'yganda qo'rqmasdan yordam so'rashi va o'z his-tuyg'ularini ifoda eta olishi uchun oilada ishonchli muloqot muhiti shakllangan bo'lishi kerak.

So'rovnoma va suhbatlar natijalari yana bir muhim jihatni ko'rsatdi: ota-onalar farzand tarbiyasida mas'uliyatni his qilsalar-da, zamonaviy tarbiya usullari bo'yicha amaliy bilim va ko'nikmalarga doimo ham ega emaslar. Ayrim ota-onalar tarbiyada o'zlari bolalik davrida ko'rgan usullarni takrorlashga moyil bo'ladilar. Bunday yondashuv har doim ham bugungi bolaning ehtiyojlari va psixologik xususiyatlariga mos kelmasligi mumkin. Shuning uchun ota-onalarning pedagogik va psixologik savodxonligini oshirish, ularga bolaning yosh xususiyatlari, muloqot madaniyati, nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish va ijobiy intizom usullari haqida amaliy tavsiyalar berish muhimdir.

Tadqiqotda bolaning mustaqilligini shakllantirish masalasiga ham alohida e'tibor qaratildi. Haddan tashqari nazorat bolaning mustaqil fikrlashi va mas'uliyatni his qilish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Boshqa tomondan, bolaga umuman nazorat va yo'nalish bermaslik ham tarbiyaviy jihatdan samarali emas. Eng maqbul yondashuv bolaning yoshiga mos ravishda tanlov qilish, qaror qabul qilish va o'z harakatlarining natijasini tushunish imkoniyatini yaratishdan iborat. Masalan, kundalik vazifalarni bajarishda bolaga kichik mas'uliyatlar yuklash, o'z fikrini so'rash va muayyan masalalarda tanlov qilishga imkon berish unda mustaqillik va javobgarlik tuyg'usini rivojlantiradi.

Bola tarbiyasida ta'lim muassasasining o'rni ham tadqiqot natijalarida yaqqol namoyon bo'ldi. Maktab yoki boshqa ta'lim muassasasi faqat bilim beradigan joy emas, balki bolaning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan muhim muhitdir.

Pedagogning o'quvchiga bo'lgan munosabati, sinfdagi psixologik muhit, tengdoshlar bilan hamkorlik va turli tarbiyaviy tadbirlar bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik yetarli darajada yo'lga qo'yilmasa, tarbiyaviy talablar o'rtasida farq paydo bo'lishi mumkin. Masalan, maktabda mas'uliyat va tartibga katta e'tibor berilib, oilada bu qadriyatlar qo'llab-quvvatlanmasa, bolaning tarbiyaviy yo'nalishi izchil shakllanmasligi mumkin.

Zamonaviy axborot texnologiyalari va internetning bola tarbiyasiga ta'siri ham muhim natijalardan biri sifatida ko'rib chiqildi. Raqamli vositalar bolaning bilim olishi, yangi ma'lumotlarni izlash va dunyoqarashini kengaytirishi uchun katta imkoniyat yaratadi.



Shu bilan birga, internetdagi nazoratsiz yoki bolaning yoshiga mos kelmaydigan kontent uning xulq-atvori, qadriyatlari va psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimolini oshiradi. Shuning uchun ota-onaning vazifasi texnologiyalardan foydalanishni butunlay taqiqlash emas, balki bolaning raqamli muhitdagi faoliyatini oqilona boshqarish, unga xavfsiz internetdan foydalanish qoidalarini tushuntirish va real hayotdagi muloqot hamda faoliyat bilan raqamli mashg'ulotlar o'rtasida muvozanat yaratishdan iborat.

Tahlillar bola tarbiyasida jazolashdan ko'ra tushuntirish, tinglash va ijobiy rag'batlantirishga asoslangan yondashuv samaraliroq ekanligini ko'rsatdi. Bola xato qilganida uni faqat ayblash o'rniga, xatoning sababini tushuntirish va uni to'g'rilash imkoniyatini berish tarbiyaviy jihatdan ko'proq samara beradi. Bunday yondashuv bolaning o'z xatti-harakatlari uchun javobgarlikni tushunishiga yordam beradi. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalarda "nima uchun bunday qilish mumkin emas?" degan savolga sodda va tushunarli javob berish, ularga muqobil xatti-harakatni ko'rsatish muhimdir. Bu jarayonda mehr va talabchanlikning muvozanatda bo'lishi alohida ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari, shuningdek, bola tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi muhim ekanligini ko'rsatdi. Kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik, mehmondo'stlik, halollik, mehnatsevarlik va oilaga sadoqat kabi qadriyatlar bolaning ma'naviy dunyosini shakllantirishda muhim tarbiyaviy vosita bo'la oladi. Biroq qadriyatlarni faqat og'zaki targ'ib qilish yetarli emas. Ularni bolaning kundalik hayotidagi amaliy faoliyat, oilaviy munosabatlar va shaxsiy namuna orqali singdirish samaraliroq natija beradi. Shu jihatdan oilada birgalikda kitob o'qish, kattalarga yordam berish, uy vazifalarida mas'uliyatni bo'lishish va muhtoj insonlarga ko'maklashish kabi oddiy faoliyatlarning o'zi katta tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari bola tarbiyasini bir tomonlama jarayon sifatida baholab bo'lmazligini ko'rsatdi. Uning samaradorligi bir nechta omillarning o'zaro uyg'unligiga bog'liq: oiladagi mehr va ishonchli muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi, bolaning fikrini hurmat qilish, yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, oqilona nazorat, ta'lim muassasasi bilan hamkorlik hamda zamonaviy axborot muhitidan to'g'ri foydalanish shular jumlasidandir. Eng muhimi, bola tarbiyasida mukammallikka intilishdan ko'ra izchillik va samimiylik muhimroqdir. Har bir bolaning ehtiyoji va xarakteri turlicha bo'lgani sababli barcha bolalarga bir xil tarbiya usulini qo'llash o'rniga, individual yondashuvni shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Demak, "Bola tarbiyasi - yuksak mas'uliyat" degan tushuncha ota-onaning zimmasidagi vazifani anglatish bilan cheklanmay, butun jamiyatning kelajakka



bo'lgan mas'uliyatini ham ifodalaydi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot va tahlillar natijasida bola tarbiyasi inson hayotining eng muhim va mas'uliyatli jarayonlaridan biri ekanligi aniqlandi. Bolaning kelajakdagi shaxsiy, ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy qiyofasi uning bolalik davrida olgan tarbiyasi bilan bevosita bog'liq. Shu sababli tarbiya jarayoniga faqat bolaning xulq-atvorini nazorat qilish yoki unga ma'lum qoidalarni o'rgatish sifatida emas, balki uning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur bo'lgan ijtimoiy, psixologik va pedagogik shart-sharoitlarni yaratish jarayoni sifatida yondashish lozim.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oilaviy muhit bola tarbiyasining asosiy omillaridan biridir. Oilada mehr, hurmat, o'zaro ishonch va samimiy muloqot hukmron bo'lsa, bola o'zini xavfsiz va qadrlangan shaxs sifatida his qiladi. Bunday muhitda ulg'aygan bolalarda o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tinglash, mustaqil qaror qabul qilish va o'z xatti-harakatlari uchun javobgarlikni his qilish kabi sifatning shakllanishi uchun qulay sharoit yaratiladi. Aksincha, doimiy tanbeh, qo'pollik, e'tiborsizlik yoki haddan tashqari qattiqqo'llik bolaning o'ziga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va ota-ona bilan ochiq muloqot qilishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Tadqiqotning yana bir muhim xulosasi shundan iboratki, ota-onaning shaxsiy namunasi bola tarbiyasida juda katta kuchga ega. Bola kattalarning aytgan so'zlaridan ko'ra ularning kundalik xatti-harakatlarini ko'proq kuzatadi va ulardan o'rnak oladi. Shuning uchun farzandga halollik, hurmat, sabr-toqat, mas'uliyat, mehnatsevarlik va mehribonlik kabi fazilatlarni singdirishda ota-onaning o'z xulqi va munosabati asosiy tarbiyaviy vositalardan biri hisoblanadi. Bu esa ota-onalik mas'uliyati faqat bolaning moddiy ehtiyojlarini ta'minlash bilan cheklanmasligini, balki unga to'g'ri namuna ko'rsatish, vaqt ajratish, tinglash va zarur paytda qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga olishini ko'rsatadi.

Bola tarbiyasida muloqotning o'rni ham alohida ahamiyatga ega. Bola o'z his-tuyg'ularini, muammolarini va ehtiyojlarini qo'rqmasdan ifoda eta oladigan muhitda tarbiyalansa, uning psixologik barqarorligi va ijtimoiy moslashuvi uchun qulay sharoit yaratiladi. Shu nuqtayi nazardan, ota-onalar farzand bilan faqat uning xatosi yoki muammosi yuzaga kelganda emas, balki kundalik hayotda ham muntazam suhbatlashishi lozim. Bolaning fikrini tinglash, uning savollariga jiddiy munosabatda bo'lish va xatolarini tushuntirish orqali to'g'ri yo'l ko'rsatish tarbiyaning samarali usullaridan biridir.

Tadqiqot natijalari bola tarbiyasida mehr va talabchanlik o'rtasidagi muvozanatni



saqlash zarurligini ham ko'rsatdi. Bolaga haddan tashqari erkinlik berish kabi, uni doimiy nazorat ostida ushlab turish ham ijobiy natija bermasligi mumkin. Eng maqbul yondashuv bolaning yoshiga va imkoniyatlariga mos ravishda unga mustaqillik berish, shu bilan birga aniq chegaralar va mas'uliyatni belgilashdan iborat. Bolaga kichik vazifalarni mustaqil bajarish, oilaviy qarorlarning ayrim jarayonlarida ishtirok etish va o'z tanlovlarining natijasini tushunish imkoniyatini berish unda mustaqillik va javobgarlik tuyg'usini rivojlantiradi.

Zamonaviy sharoitda bola tarbiyasiga raqamli texnologiyalar va internetning ta'sirini ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Raqamli vositalar ta'lim olish va yangi bilimlarni egallash uchun katta imkoniyat yaratadi, biroq nazoratsiz foydalanish bolaning vaqtini samarasiz o'tkazishi yoki yoshiga mos bo'lmagan axborot bilan to'qnashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli ota-onalar bolani texnologiyalardan butunlay cheklashdan ko'ra, ulardan xavfsiz va maqsadli foydalanish madaniyatini shakllantirishga e'tibor qaratishlari maqsadga muvofiq. Bunda raqamli faoliyat bilan bir qatorda kitob o'qish, sport, ijodiy mashg'ulotlar, oilaviy suhbat va real ijtimoiy muloqot uchun ham yetarli vaqt ajratilishi zarur.

Bundan tashqari, bola tarbiyasi faqat oilaning vazifasi sifatida qaralmasligi kerak. Ta'lim muassasalari, pedagoglar, mahalla va keng jamoatchilik ham bu jarayonda muhim o'rin egallaydi.

Oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik izchil yo'lga qo'yilganda bolaning ta'limiy va tarbiyaviy rivojlanishida yaxlit yondashuv shakllanadi. Pedagoglar ota-onalar bilan muntazam hamkorlik qilib, bolaning o'qishi, xulq-atvori, qiziqishlari va rivojlanishidagi o'zgarishlar haqida fikr almashib borishlari zarur. Bunday hamkorlik tarbiya jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni erta aniqlash va ularni samarali hal qilish imkonini beradi.

Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni bola tarbiyasiga singdirish uning ma'naviy dunyosini boyitishda muhim ahamiyatga ega. Kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik, halollik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, mehr-oqibat va insonparvarlik kabi qadriyatlar bolaning kundalik hayoti va amaliy faoliyati orqali shakllantirilishi samaraliroqdir. Qadriyatlarni faqat og'zaki tushuntirish bilan cheklanmasdan, ota-onalar va pedagoglarning shaxsiy namunasi orqali namoyon etish bolaning ularni tabiiy ravishda o'zlashtirishiga yordam beradi.

Umumlashtirib aytganda, "Bola tarbiyasi - yuksak mas'uliyat" tushunchasi keng mazmunga ega bo'lib, u ota-onaning farzand oldidagi burchi bilan bir qatorda jamiyatning kelajak avlod oldidagi mas'uliyatini ham ifodalaydi. Sog'lom, mustaqil fikrlaydigan, ma'naviy yetuk, mas'uliyatli va jamiyatga foydali shaxsni tarbiyalash



uchun oila, ta'lim muassasasi va jamiyatning sa'y-harakatlari bir yo'nalishda olib borilishi lozim. Ayniqsa, ota-onalarning pedagogik va psixologik savodxonligini oshirish, ijobiy tarbiya usullarini keng targ'ib qilish, oiladagi sog'lom muloqot muhitini mustahkamlash va bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish dolzarb vazifalardan biridir.

Shu asosda quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin: ota-onalar uchun bola psixologiyasi va zamonaviy tarbiya usullariga bag'ishlangan ma'rifiy mashg'ulotlarni muntazam tashkil etish; oilada bolani tinglash va uning fikrini hurmat qilish madaniyatini rivojlantirish; jazolashga asoslangan usullar o'rniga tushuntirish va ijobiy rag'batlantirishdan keng foydalanish; bolalarga yoshiga mos mustaqil vazifalar berish; internet va raqamli texnologiyalardan foydalanishda oqilona nazoratni yo'lga qo'yish; oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni kundalik hayot orqali singdirish. Mazkur choralar bolaning nafaqat bugungi rivojlanishiga, balki uning kelajakda mas'uliyatli, faol va barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Demak, bola tarbiyasiga sarflangan vaqt, e'tibor va mehr kelajak uchun qilingan eng muhim sarmoyalardan biridir. Har bir bolaning kelajagi bugungi tarbiya, munosabat va berilayotgan imkoniyatlar bilan shakllanadi. Shuning uchun bola tarbiyasiga mas'uliyat bilan yondashish nafaqat ota-onaning, balki pedagoglar va butun jamiyatning umumiy vazifasi sifatida qaralishi lozim.

REFERENCE

1. Baumrind D. Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. Genetic Psychology Monographs. - 1967. - 43–88 b.
2. Piaget J. The Psychology of the Child. Basic Books. - 1969. - 172 b.
3. United Nations. Convention on the Rights of the Child. United Nations. - 1989. - 54 b.
4. UNICEF. Positive Parenting: What is Positive Parenting? UNICEF. - 2024. - 12 b.
5. UNICEF. Parenting and Family Support: For Every Child, Answers. UNICEF. - 2019. - 32 b.
6. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press. - 1978. - 159 b.